

HANS KÜNG: PO STOPÁCH SVĚTOVÝCH NÁBOŽENSTVÍ

Dagmar DEMJANČUKOVÁ
Katedra filozofie, FF ZČU v Plzni

Problematika náboženství, jejich dějin a zejména přítomnosti, patří již tradičně mezi aktuální témata. V současné době je k dispozici množství publikací našich i zahraničních autorů věnovaných jak jednotlivým náboženským systémům, tak i celkovým nástinům náboženských dějin. Přesto je publikace známého švýcarského teologa a religionisty Hanse Künga *Po stopách světových náboženství*, kterou ve druhé polovině loňského roku v překladu Evy Lajpekové a Pavla Kolmačky vydalo Centrum pro studium demokracie a kultury, výjimečná z několika důvodů.

Tím hlavním je demonstrace religionistického přístupu k náboženstvím. Ačkoli je kniha určena širší veřejnosti a neklade si za cíl podat vyčerpávající informace o jednotlivých náboženských systémech, je v každé její kapitole důsledně zachována základní religionistická zásada: být zaujatý tématem, ale nebýt zaujatý vůči některému z náboženských systémů. Küngova slova, že i nekřesťané se mohou řídit morálním povědomím (s.300), jsou toho dokladem. V tomto smyslu je publikace velmi cenná pro každého, kdo se otázkami náboženství odborně zabývá.

Dalším důvodem je Küngova snaha setkat se s jednotlivými náboženstvími v prostředí, se kterým jsou spjata, a získat tak možnost hlubšího vhledu a pochopení jejich počátků i dalšího vývoje. Historie v této jeho publikaci prolíná se současností a osobní dojmy a zkušenosti autora ožívují a zpřítomňují jeho výklad.

Posledním - a nejpodstatnějším - z důvodů je Küngova snaha neustále hledat roviny a témata možného dialogu mezi náboženstvími. Jako představitel křesťanství, které považuje za hlavního iniciátora, usiluje autor o nalezení rovin, v nichž by se tento dialog mohl odehrát. Základem je vzájemné porozumění a také nahlédnutí do kořenů a počátků, seznámení s historií i kulturním kontextem, v němž se jednotlivá náboženství formují a v jehož přeměnách probíhá jejich vývoj. Ovšem tím nejpodstatnějším je to, co autor nazývá „světovým étosem“. Jinými slovy je přesvědčen o tom, že ve většině náboženských systémů lze nalézt společné etické principy, morální zásady, které umožní otevření komunikačního kanálu mezi náboženstvími současného světa. Za tímto účelem založil také nadaci „Světový étos“ a realizoval projekt, s jehož výsledky seznamuje v této publikaci.

Termín „světová náboženství“ je použit v poněkud jiném významu, než je s ním tradičně v religionistice spojován. Jsou jím označena náboženství, s nimiž se v dějinách i v současnosti nejčastěji setkáváme.

V první kapitole se autor vydává po stopách nejstarších náboženství především do Austrálie a do Afriky. Nastoluje zde řadu zásadních otázek týkajících se počátků dějin lidské společnosti a náboženství, ukazuje na problematičnost bádání v tomto období. Seznamuje s teoriemi o původu náboženství - evoluční, depravační - a jako představitel křesťanské teologie a religionistiky se kloní k teorii depravační. Nejhodnotnější však v této části knihy je Küngova konfrontace potomků původních obyvatel s evropskou civilizací, procesem christianizace a kolonializace.

Druhá část publikace je sondou do hinduistického náboženství. Ani zde nejde Küngovi o systematický výklad jeho historie. Je to spíše pokus ukázat na složitost a pestrost tohoto náboženského systému a opět propojování s hospodářskými a politickými otázkami, které nás

přivede k současnosti. Pro autora je však nejpodstatnější důkaz, že i mezi hinduismem a křesťanstvím lze nalézt roviny blízkosti a shody.

Třetí kapitola pojednává o čínských náboženstvích - především konfucianství a taoismu. I zde je brán ohled na specifika vývoje Číny a jeho problémy až do současnosti. Küng upozorňuje především na nebezpečí současnosti, kdy se podle jeho slov šíří v Číně „nový, k lidem málo ohleduplný materialismus západního ražení a konzum, pro který jsou všechny hodnoty určené k volnému použití.“ (s.142) Přes veškerou problematičnost vidí autor určitou možnost vedení dialogu v původním konfucianismu.

Další část práce je věnována buddhismu - jeho počátkům, vývojovým proměnám, šíření, současnosti. Zde se setkáváme s poněkud netradičním tvrzením, že raný buddhismus jako učení o spáse a cesta ke spáse je náboženstvím, nikoli filosofií. Étos nesobeckosti - proces osvobodování se ze zajetí vlastního já směřující ke všeobjímajícímu soucitu je prvek, který by měl být blízký i křesťanům.

Poslední tři části knihy jsou spojeny se třemi velkými monoteistickými systémy - židovstvím, křesťanstvím a islámem, které Küng označuje jako prorocké či abrahamovské. A již od začátku výkladu židovského náboženství ukazuje, jak tyto tři systémy na sebe navazují a svými tématy prolínají. Proto je důležité, aby čtenář vnímal zejména tyto poslední tři kapitoly knihy jako jeden celek. Nechceme tím ovšem říci, že publikace tvoří organický celek, vždyť autorovi se jedná především o to, aby ukázal na společného jmenovatele všech náboženství.

V kapitole o judaismu upoutá akcent na významné osobnosti tohoto náboženství - Abrahama, Mojžíše, Davida -, které jsou právě oním společným základem. V krátkých podkapitolách pak autor prochází celými dějinami židovského národa a vývoje jeho náboženství až do současnosti. Vyzdvihuje Desatero božích přikázání jako podstatu společného základního étosu judaismu, křesťanství a islámu. Autor také v této kapitole odhaluje prameny křesťansko-církevního antijudaismu. Podle jeho názoru se vyvinul z tzv. pohanského antijudaismu, který existoval již v předkřesťanském období, kdy okolní svět často reagoval na židovské tradice agresí a represemi, s čímž, podle našeho názoru, nelze zcela souhlasit.

V šesté, předposlední, kapitole pojednává autor o křesťanství. Vzhledem k tomu, že právě toto náboženství je jeho „domovem“, představuje tato část knihy výchozí bod. Küng zůstává věrný svým zásadám a postupuje při výkladu stejně jako v kapitolách předchozích. Jeho pojetí křesťanství se však odlišuje kladením důrazu na historickou osobnost Ježíše z Nazaretu. Současnost prolíná s minulostí, čtenář je seznámen se základními údaji o tomto náboženském systému. Současně je zde však položena kardinální otázka, otázka o podstatě křesťanství. „Podstatou křesťanství není, jak si mnozí možná myslí, nějaká velká teorie, nějaký světonázor, ale ani určitý církevní systém. Je to prostě zmíněný Kristus.“ (s.223) Pro českého čtenáře je dobré zmínit, že krátká podkapitola je věnována také Slovanům a procesu jejich christianizace. Ovšem vzhledem ke stručnosti výkladu zde došlo k jisté schematizaci.

Poslední část knihy pojednává o islámu. Autor poukazuje na to, že v současné době je islámu často připisována role nepřítele. Podle jeho názoru je „takový obraz nepřítele v mnohém užitečný. V rovině individuálně psychologické i sociálně politické má rozmanité funkce... Obraz nepřítele odlehčuje: my za nic nemůžeme, ani naši přátelé. To nepřítel!... Obraz nepřítele spojuje... Obraz nepřítele polarizuje... Obraz nepřítele aktivizuje...“ (s.267) Ani v tématu o nejmladším monoteistickém náboženství Küng nechce stát na pozici jednostranného vidění. Ukazuje specifika i problémy islámu tak, jak se historicky formovaly. I současnost islámu je, jak se ukazuje, blízká ostatním náboženstvím, je třeba vyřešit otázku tradicionalismu a modernismu.

Máme-li učinit závěrečné hodnocení knihy, použijme slov samotného autora:
„Potřebujeme stavitele mostů.“